

Küresel Sorunlar Üzerine Türkiye’de Gerçekleştirilen Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi

Zekeriya Fatih İneç¹, Devrim Karadeniz²

Öz

Bu çalışmada küresel sorunlar üzerine Türkiye’de gerçekleştirilen lisansüstü bilimsel çalışmaların genel ve özel eğilimlerini bütüncül bir bakış açısıyla incelemek amaçlanmaktadır. Nitel bir yaklaşımla yürütülen çalışmada Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan dokuz tez tematik (meta-sentez) içerik analiziyle incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular, çalışmaların çoğunlukla küresel sorunlara ilişkin öğrenci yaklaşımlarını çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçladığını göstermektedir. Genellikle sosyal bilgiler eğitimi bilim dalında gerçekleştirilen çalışmalar, 2019 – 2020 ve 2021 – 2022 yılları arasında yoğunlaşmakta ve sınırlılıkları örneklem ve çalışma gruplarından oluşmaktadır. Çalışmalarda küresel sorunlar ve bağlamları, nitel bağımlı değişkenler olarak ön plana çıkarken bu doğrultuda nitel araştırma yaklaşımlarına ait desenler ile amaçlı örneklemelerle oluşturulan örneklemelere başvurulmaktadır. Veri toplama aracı olarak görüşme formlarının çoğunlukla kullanıldığı çalışmalarda elde edilen veriler ise çoğunlukla içerik analiziyle değerlendirilmektedir. Ulaşılan sonuçlar ise küresel sorunların genelde iktisadi-sosyoekonomik ve çevresel boyutlarıyla incelendiğini fakat özellikle terör olgusunun ele alındığını, öğretim süreci ve küresel sorunlar bağlamında ise çok boyutlu sonuçlara ulaşıldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Sorunlar, Lisansüstü Çalışmalar, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Tematik İçerik Analizi

Examination of Graduate Studies on Global Problems in Turkey

Abstract

In this study, it is aimed to examine the general and specific trends of postgraduate scientific studies carried out in Turkey on global problems from a holistic perspective. In the study carried out with a qualitative approach, nine theses reached from the National Thesis Center of the Council of Higher Education were examined with thematic content analysis. In the direction of the obtained data, various synthesis findings were reached. The results show that the studies mostly aimed to examine student approaches to global problems in terms of various variables, were carried out in the field of social studies education, intensified between 2021-2022 and 2019-2020, there were limitations with the sample and study groups, global problems and their contexts were determined as qualitative dependent variables. , qualitative patterns are used, therefore qualitative research approaches are used, samples are created with purposeful sampling, interview forms are used as a data collection tool, the data obtained from these are analyzed by content analysis, one of the qualitative data analysis methods, global problems are evaluated with their economic-socioeconomic and environmental dimensions, and especially terrorism is evaluated, teaching process and shows that multidimensional results have been achieved in the context of global problems.

Keywords: Global Issues, Graduate Studies, Social Studies Education, Thematic Content Analysis

¹ Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Erzincan
İlgili yazar e-posta/Corresponding author e-mail: fatihinec@erzincan.edu.tr ORCID No: 0000-0002-2391-605X

² Yüksek lisans öğrencisi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan
e-posta/e-mail: devrim0893@gmail.com ORCID No: 0000-0002-5561-3408

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

İneç, Z. F. ve Karadeniz, D., (2023). Küresel Sorunlar Üzerine Türkiye’de Gerçekleştirilen Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(2), 464-488.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu varoluşundan itibaren doğaya uyum sağlamak ve doğadan faydalanmak için sürekli bir mücadele içerisinde. Bu doğrultuda başvurulmuş bilimsel ve teknolojik gelişmeler ise günümüzde dünyayı küçük bir köye dönüştürmektedir. Küreselleşme olarak ifade edilen bu olgu insan etkileşiminin dünyaya yansımaları olarak tanımlanmaktadır (Yiğit, 2019).

Merkezinde beşerî faaliyetler bulunan küreselleşme kavramının iktisadi, siyasi ve sosyolojik açıdan çeşitli boyutları bulunmaktadır. Özellikle ulus - devletleri kendine rakip gören küreselleşme yerel sorunların küresel boyuta ulaşmasında rol oynamaktadır (Kitapçı, 2017; Zencirkıran, 2007). Böylece yerel düzeyde kaynakların tükenmesine sebep olurken ortaya çıkan sorunlar ise küresel boyuta ulaşmaktadır (Akin, 2007; Atlı, 2015; Kitapçı, 2017).

Farklı otoriteler tarafından küresel boyutlu sorunların çeşitli tanımları yapılmaktadır. Alan yazında küresel sorun, küreselleşme ve küresel kamu malları kavramları ile bağlantılı olarak kullanılmakta fakat anlamsal olarak bu kavramlardan ayrılmaktadır. Bunlardan küreselleşme iktisadi etkileşime odaklanarak finans yoluyla siyasi ve sosyal etki alanını ulus sınırların ötesine taşıırken, küresel kamu malları ise insanlığın küresel mirasını açıklamaktadır. Küresel sorunlar ise bu kavramların ilişkili olduğu beş farklı bağlamla ilgilenmektedir. İlk alt bağlam uluslararası ticaret ve bu doğrultuda ortaya çıkan problemleri inceleyen küresel ekonomi, ikincisi beşeriyet hedefli temel problemleri içeren küresel insani gelişme, üçüncüsü çevreye ve doğal kaynakların tüketimine odaklanan küresel çevre ve doğal kaynaklar, dördüncüsü silahlanma ve madde odağındaki sorunlarla ilgilenen küresel barış ve güvenlik ile beşincisi bunların hukuki ve yönetsel boyutlarını kapsayan küresel yönetişimdir (Bhargava, 2006).

Küresel sorunlar ve alt bağlamları iki tür olguya işaret etmektedir. Bunlardan ilki ulusötesi, ikincisi ise ulus sınırları içerisinde oluşarak küresel boyutta çok fazla kişiyi etkileyen sorunlardır. Dalgalanma etkisiyle birden çok sonucu doğuran küresel sorunlara ait bu olguların en belirgin oyuncularını ise devletlerdir (Snarr, 2012).

Ulus - devletler, küresel sorunlara ilişkin alt bağlamlar doğrultusunda vatandaşlarına üst düzey farkındalıklar kazandırmak amacıyla öğretim programlarını yeniden düzenlemektedir. Eğitim Bakanlıkları tarafından yürütülen bu süreçte küresel ve yerel düzeyde kazanımlar, değerler ve beceriler belirlenmektedir. Türkiye’de ise Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan öğretim programlarına küresel sorunlar ve bağlamları yansıtılmaktadır. Bu doğrultuda MEB, küresel sorunları çevresel açıdan doğal afetlerle (deprem, sel, çığ, heyelan, orman yangınları), iktisadi ve sosyo-kültürel açıdan ise işsizlik, açlık ve temiz suya erişememe, terör, savaş ve salgın hastalıklar gibi başlıklar altında değerlendirmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Küresel açıdan çevresel sorunları oluşturan sorunlardan deprem, MEB (2018) tarafından *yer katmanlarında oluşan şok dalgalarının sebep olduğu doğa olayı*, İşçi (2018) tarafından yer kabuğundaki kırılmaların neden olduğu ani titreşimlerin dalgalar şeklinde yayılması olarak tanımlanmaktadır. Sel kavramını çeşitli sebeplerden dolayı büyük su kütlelerinin kontrolsüz bir şekilde etrafa yayılması (Özcan, 2006); heyelanın toprağın kayması neticesinde meydana gelen yıkıcı olaylar; çığ ise dağlık ve engebeli arazilerde biriken karların kütleler halinde aşağı doğru kayma hareketi (Hoşgören, 2014) olarak ifade edildiği görülmektedir. Çevresel boyuttaki sorunlardan biri olan orman yangınlarının çeşitli sebepler neticesinde ısı ve oksijenin birleşmesi ile ortaya çıktığı; bu yangınların ise genelde insan ve ısı kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Ayanoğlu, Dölarlan ve Gül, 2017).

Küresel çerçevede iktisadi ve sosyo-kültürel açıdan ele alınacak sorunlardan ilki işsizliktir. Bu kavramın işgücü piyasasında meydana gelen dengesizlikler neticesinde ortaya çıktığı fakat bunun çözümünde sosyal ve psikolojik faktörlerin düzeltilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Ataman,

1998). İktisadi ve sosyo-kültürel açıdan değerlendirilen diğer bir kavram ise açlık ve susuzluktur. Bu kavram MEB (2019) tarafından *küresel iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan ve yetersiz beslenme ile devam eden açlık ve susuzluk can kaybı* olarak tanımlanmaktadır. Varol, Selimoğlu ve Gültekin (2019) açlığı uzun süreli yiyecek yetersizliği, susuzluğu ise yağışlardaki azalmaya bağlı olarak su kaynaklarının yetmemesi olarak açıklamaktadır. Terör ve savaş da iktisadi ve sosyal-kültürel boyutları olan kavramlar olup, *yıldırma terör* (Türk Dil Kurumu [TDK], 2023a), *topluma korku salma, insanları korkutma, yıldırma eylemlerinin tümü* terörizm (MEB, 2019), *devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele* ise savaş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023b; MEB, 2019). Toplumsal açıdan geniş bir etki alanına sahip olan salgın hastalıklar ise *bir hastalığın veya başka bir durumun yaygınlaşması ve birçok kimseye birden bulaşması* olarak ifade edilmektedir (TDK, 2022). Salgınlar sosyal, ekonomik, siyasi ve askeri yönden toplumlara zararlar vermektedir (Özdemir, 2019).

Yukarıda tanımları alt boyutları üzerinden ifade edilen küresel sorunlar insan uygarlığını olumsuz etkilemektedir. Bu varsayımı güçlendirmek için, 2011 yılında meydana gelen Tōhoku depremi ve ardından oluşan tsunami sonrasında Fukuşima I nükleer santralindeki hasarın neticesindeki yedinci seviye nükleer tehlike örnek olarak verilebilir. Bu seviye Çernobil reaktör kazasında ortaya çıkan radyasyon seviyesiyle aynıdır (URL 5). Kaza sonrası otomotiv sektörünün küresel liderleri parça üretimine ara vermesiyle küresel düzeyde bir kriz oluştu (URL 1).

Küresel felaketlerle ilgili diğer örnekler ise şu şekilde sıralanarak ilgili varsayım güçlendirilebilir:

- 1931 yılında Çin seli olarak adlandırılan sel felaketinin toplamda iki milyon kişinin ölümüne neden olduğu ve 180.000 km²’lik bir alanı etkilediği bilinmektedir (URL 6).
- 1970 yılında Peru’da meydana gelen depremin büyük bir çığ faciasına dönüşmesiyle yetmiş binden fazla kişi hayatını kaybetti (URL 2).
- Terör ve savaş gibi durumlar ise küresel kaotik ortamların oluşmasına ve milyonlarca insanla birlikte diğer canlıların ve sistemlerin etkilenmesine neden oldu. Nitekim ülkemizin bulunduğu coğrafyada meydana gelen 2001 yılında Afganistan Savaşı, 2003’te Irak Savaşı ile 2010 Arap Baharı gibi Arap devletlerini etkileyen iç isyanların ardından 2014 yılında ortaya çıkan Irak ve Şam İslam Devleti şeklindeki yapılanma bölgeyi terörize ederek milyonlarca insanın etkilenmesini ve bununla mücadele için küresel çapta bir mücadelenin ya da hegemonya politikalarının başlatılmasına yol açtı.
- 2014 yılında başlayan Ukrayna - Rusya Savaşı nedeniyle on binlerce insan hayatını kaybetti, milyonlarca insan ise zorunlu olarak yer değiştirdi. Öte yandan küresel lojistiğin sektöre uğraması Ukrayna’da üretilen tahılın açlık çeken milyonlara ulaşımını engelledi, küresel organizasyon ve müdahalelerle çözüm yolları arandı. Fakat bu ve benzer süreçlerden etkilenenler ise yine milyonlarca insan, ekolojik sistemler, kültürel miras ve devletlerin sistematiği oldu. Bunun neticesinde ise üretimdeki azalmayla birlikte, işsizlik, yeterli beslenememe, eğitimsizlik, mülteciler gibi sorunlar ortaya çıktı.
- 17 Kasım 2019 tarihinde Çin’den tüm dünyaya küresel ticaret ve dolaşım sayesinde yayılan COVID-19 virüsü nedeniyle milyonlarca insan doğrudan ve dolaylı olarak etkilendi, Birleşmiş Milletlere göre dünya nüfusunun onda biri yetersiz beslenirken, pandemi nedeniyle bu rakam daha da arttı (URL 4).
- 2021 yılında Türkiye’de meydana gelen orman yangınlarında insan ve diğer canlıların kaybıyla birlikte bölgenin ekolojik sistemi zarar gördü ve küresel çam balı üretiminde ciddi bir azalma oldu (URL 3).

- 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’de Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen depremlerde 350.000 km²’lik bir alan etkilendi. Küresel kamu mallarının zarar gördüğü bu doğal afette sosyolojik, iktisadi ve sağlık açısından ciddi sorunlar yaşandı. Sadece Türkiye’de 50.000 kişinin öldüğü, 13,5 milyon kişinin doğrudan etkilendiği bu felaketin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne maliyeti ise 20 trilyon TL olarak hesaplandı (URL 8).
- Türkiye’nin yıllarca mücadele ettiği PKK gibi yapılanmalar küresel düzeyde terör örgütü olarak kabul edilirken yine gördüğü küresel destekle binlerce masum insanın ölümüne ve bölgenin iktisadi kalkınmasının engellenmesine neden oldu.

Yirmi birinci yüzyıla var olma mücadelesi ile giren insan uygarlığı varoluşundan bu yana karşılaşmadığı sorunları kendi eliyle oluşturmaktadır. Tüm medeniyetleri derinden etkileyen bu sorunların küresel boyuta ulaşması nedeniyle ulus devletler çeşitli tepkiler göstermektedir (Moray, 1995; Röder, 1985). Bu çerçevede ortaya çıkan G-20 ve L-20 gibi oluşumlar çeşitli etkinliklerde küresel sorunları çok boyutlu olarak ele alırken, ulus-devletler ise referans çerçevelerini yine ittifaklardan yana kullanmaktadır (Martin, 2005). Küresel sorunların kazandığı uluslararasılık ise Türkiye’yi bu süreçten etkilenen ülkelerin en başında konumlandırmaktadır. Çünkü doğal felaketler ve neden olduğu kayıplar, terör eylemleri neticesindeki yıkımlar (insan kayıpları, orman yangınları, yok edilen kültürel miras), bölgedeki savaşların neden olduğu sosyo-ekonomik kayıplar (sığınmacı sorunu, ekonomik kayıplar vs.) Türkiye’ye ciddi zarar vermektedir.

Türkiye’deki küresel sorunlar ve bağlamları üzerine oluşturulan bilimsel alan yazın ise buna rağmen oldukça sınırlı, yabancı bilimsel literatür ise oldukça zengindir. EBSCO Discovery ve Google Scholar üzerinde doğrudan *küresel sorun* ve bağlamları parametresiyle yapılan taramalarda 01.1993 – 05.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen seksen yedi yayının sadece otuz beşinin hakem kontrollü bilimsel yayın, diğerlerinin ise lisansüstü çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Taramanın yapıldığı veri tabanları Google Scholar, Harman, Complementary Index, The Belt and Road Initiative Reference Source, Academic Search Ultimate, Supplemental Index, Central & Eastern European Academic Source, JSTOR Journals ve Business Source Ultimate’dir. YÖK Ulusal Tez Veri Tabanında ise bu doğrultuda yirmi beş lisansüstü teze ulaşılmaktadır. Tablo 1’de Türkiye’de gerçekleştirilen *küresel sorun* ve bağlamlarını kapsayan bilimsel hakemli yayınlar ile lisansüstü tezler betimlenmektedir.

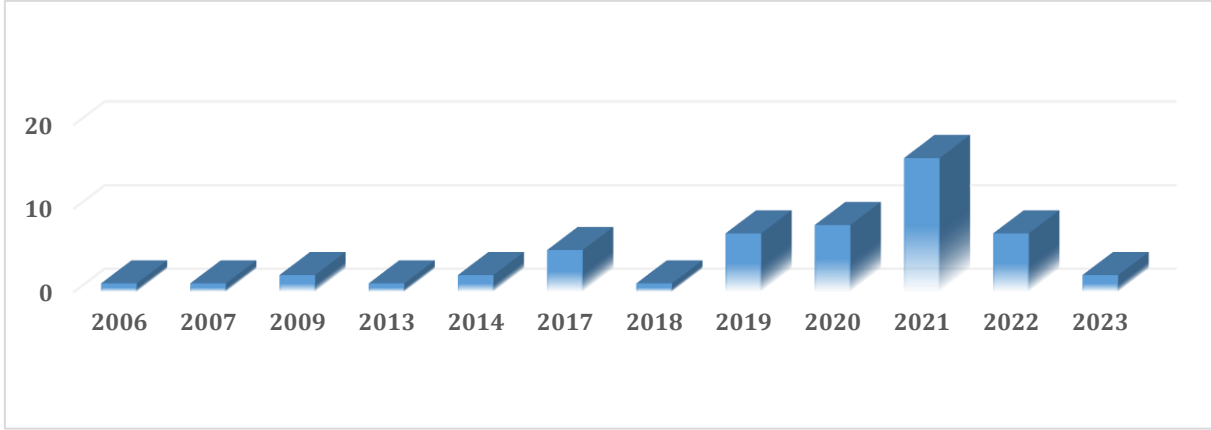
Tablo 1. “Küresel sorunlar” ve bağlamları üzerine gerçekleştirilen Türkiye’deki bilimsel hakemli yayınlar ile lisansüstü çalışmalar

| Bilim Alanı | Kaynak | Bağlam | Tür | f |
|--------------------------------|------------------------|-----------------|--------------------|----|
| Sosyal ve Fen Bilimleri | Birpınar (2022) | Küresel - yerel | Makale | 1 |
| | Pamukçu (2006) | Küresel | Makale | |
| Sosyal Bilimler | Ütük (2009) | Küresel | Lisansüstü çalışma | |
| | Akkaş (2012) | Küresel | Makale | |
| | Çetin (2013) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Baykotan (2014) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Çakmakci (2014) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Maraş (2017) | Küresel | Lisansüstü çalışma | 27 |
| | Yıldız (2017) | Küresel | Makale | |
| | Yağcı (2018) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Bahçeci (2019) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Yıldırım (2019) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Rzayev (2019a) | Küresel | Makale | |
| | Rzayev (2019b) | Küresel | Lisansüstü çalışma | |
| | Arı ve Gökpınar (2020) | Küresel - yerel | Makale | |

Küresel Sorunlar Üzerine Türkiye’de Gerçekleştirilen Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi

| | | | | |
|-------------------------|-----------------------------------|-----------------|------------------------|-----------|
| | Gökpınar (2020) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Gündoğdu (2020) | Küresel | Lisansüstü çalışma | |
| | Uçkun, Uçkun ve Yüksel (2020) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Kaya (2020) | Küresel | Makale | |
| | Artuç (2021) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Coşkun Yağan (2021) | Küresel | Lisansüstü çalışma | |
| | Özbey (2021) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Özkan (2021) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Yücel (2021) | Küresel | Makale | |
| | Çakır ve Çevik (2021) | Küresel | Makale | |
| | Sevinç (2021) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Altın (2022) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Şeren ve Akbaş Akdoğan (2023) | Küresel | Makale | |
| Sağlık Bilimleri | Deleş (2019) | Küresel | Makale | 2 |
| | Düzgün ve Dalgıç (2020) | Küresel | Makale | |
| Fen Bilimleri | Gür (2017) | Küresel | Lisansüstü çalışma | |
| | Demir ve Turna Demir (2022) | Küresel | Makale | 4 |
| | Polat Bulut (2022) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Üner (2022) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| Eğitim Bilimleri | Sakacı (2007) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Saraç-Süzer (2008) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Saraç (2008) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Kan (2009) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Özdemir Özden ve Özden (2015) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Palaz (2017) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Arslangilay (2017) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Sabancı, Faiz ve Akyol (2017) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Palaz ve Akbaba (2018) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Demir (2019) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Yiğit (2019) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Akbana ve Yavuz (2020) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Durmuş (2020) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | 25 |
| | Aktaş, Tokmak ve Kara (2021) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Bayraktar Balkır (2021) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Kayaalp, Namlı ve Meral (2021) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Özdemir Özden ve Karadağ (2021) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Durmuş ve Çolak (2021) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Özel (2021) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Sert (2021) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Durmuş ve Sert (2022) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Yiğit ve Demirkaya (2022) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Gürbüz (2022) | Küresel - yerel | Lisansüstü çalışma | |
| | Gürbüz ve Aydın (2022) | Küresel - yerel | Makale | |
| | Duran (2023) | Küresel | Makale | |
| Çok Disiplinli | Ekinci ve Ökde (2021) | Küresel - yerel | Makale | 2 |
| | Kılıçoğlu ve Akkaya Yılmaz (2021) | Küresel - yerel | Makale | |
| Toplam | | | Küresel - yerel | 43 |
| | | | Küresel | 18 |
| | | | Genel | 61 |

Tablo 1’de küresel sorunlar ve bağlamları üzerinde Türkiye’de gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar betimlenmektedir. Tablo 1’e göre küresel sorunlar Türkiye’de çoğunlukla küresel ve küresel - yerel düzeyde incelenmektedir. Sınırlı sayıda olduğu görülen çalışmaların eğitim boyutunun varlığı ise lisansüstü çalışmalar sayesinde dikkat çekmektedir. Küresel sorunlar ve bağlamları üzerine gerçekleştirilen çalışmaların yıllara göre dağılımı ise Şekil 1’de verilmektedir.



Şekil 1. Küresel sorunlar ve bağlamları üzerine Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmaların yıllara dağılımı

Şekil 1’de küresel sorunlar ve bağlamları üzerinde Türkiye’de gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların yıllara göre dağılımı verilmektedir. Buna göre ilgili parametreler bağlamında Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmaların son dönemlerde arttığı anlaşılmaktadır. Bilhassa 2021 yılındaki artışın temel gerekçesinin ise salgın hastalıklar ile doğal afetler olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmaları oluşturan temel içerikler ise vatandaş yetiştirme görevi olan sosyal bilgiler dersine yoğunlaşmaktadır (İneç, 2021). Kuşkusuz bu durumun gerekçesi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBÖP) küresel sorunlara yer verilmesi ile küresel sorunların dayanışma, yardımlaşma gibi becerilerle ilişkilendirilmiş olmasıdır. SBÖP bu bağlamda incelendiğinde Küresel Bağlantılar öğrenme alanında küresel sorunlarla ilgili çeşitli kazanımların varlığı dikkat çekmektedir (İneç, 2022; MEB, 2019). Bununla birlikte MEB tarafından yeniden düzenlenerek 2023 – 2024 yılından itibaren uygulanacak olan yeni SBÖP’te kazanımlarda herhangi bir değişikliğe gidilmemişken küresel sorunlar ve bağlamında değerlendirilebilecek kazanımların ise spesifik düzeyde revize edildiği görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2’de 2018 ve 2023 yıllarında uygulamaya konulan SBÖP’lerdeki küresel sorunlar ve bağlamlarını yansıtan kazanımlardaki değişim verilmektedir. Tabloya göre beş yıllık bir sürede yeniden düzenlenen SBÖP’lerde kazanım düzeyindeki değişimlerin özellikle küresel sorunlar boyutunda yaşandığı görülmektedir. Değişimin temel gerekçesinin ise küresel sorunlara ilişkin farkındalık oluşturma, hazırlama gibi bilişsel ve duyuşsal eylem boyutlarının kavratılmasının amaçlandığı düşünülmektedir.

Yukarıda yer verilen gerekçeler doğrultusunda Türkiye’de küresel sorunlar ve bağlamları üzerine gerçekleştirilen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu ve bu konuya bilimsel açıdan gereken önemin yeterli düzeyde verilmediği görülmektedir. SBÖP gibi yenilenen öğretim programlarında ise kazanım düzeyinde yapılan değişikliklerle farkındalık durumunun artık eylemlere dönüşmesi istendiği kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin bulunduğu coğrafyanın bilhassa stratejik ve jeolojik özellikleri nedeniyle küresel sorun ve bağlamlarına defalarca tanıklık etmesi bu konunun önemini açıklamaktadır. Nitekim insan uygarlığı açısından bu denli önemli başka hususların olmadığı düşünüldüğünde sınırlı sayıda araştırmaların varlığı büyük bir tezat ve bir problem durumudur. Bu nedenle insanlığın geleceği üzerine gerçekleştirilen lisansüstü çalışmaların bütüncül bir bakış açısıyla incelenerek mevcut durumun ortaya konulması son derece önemli görülmektedir. Nitekim SBÖP’e yansıyan bu hassasiyet çalışmanın önemini vurgulamaktadır. Çalışma bu yönleriyle özgün olup, elde edilen bulguların ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 2. 2018 ve 2023 yıllarında uygulamaya konulan SBÖP’lerdeki küresel sorunlar ve bağlamlarını yansıtan kazanımlardaki değişim

| Düzeyler | Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018) | Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2023) |
|-----------------------|--|--|
| Dördüncü Sınıf Düzeyi | SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar. Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir. | SB.4.3.6. Afet öncesi, sırası ve sonrasına yönelik gerekli hazırlıkları yapar. Afet ve acil durum aile planı hazırlatılır. Planda; afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler listelenir. Planın aileye özgü bölümlerinin (toplanma alanının kararlaştırılması, acil durumda bilgi verilecek kişi/lerin belirlenmesi vb.) evde aile ile birlikte tamamlanması teşvik edilir. Afet ve acil durum çantası hazırlatılır. |
| Beşinci Sınıf Düzeyi | SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar. | SB.5.3.5. Afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar. Afet sonrasında “toplumsal güç birliği”nin önemi vurgulanır. Afet sonrasında toplumun farklı kesimleri (kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, belediyeler, kolluk kuvvetleri, sağlık ve eğitim çalışanları vb.) arasındaki koordinasyon, birlik ve yardımlaşmanın toplumsal güç birliği ve afet sonrası iyileşmedeki etkisi üzerine örnekler verilir. |
| Yedinci Sınıf Düzeyi | SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir. Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır. | SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir. Küresel iklim değişimi, doğa kaynaklı afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır |

Çalışma bu bağlamda küresel sorunlar üzerine lisansüstü düzeyde Türkiye’de gerçekleştirilen tezlerin incelenmesi ve bu tezlerin genel eğilimleri ile ortak noktalarının değerlendirilmesi araştırmanın amacı ve dolayısıyla problem durumu olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede küresel sorunlarla ilgili şu sorulara cevap aranmaktadır:

Türkiye’de küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen lisansüstü çalışmaların,

1. Amaçları nelerdir?
2. Gerçekleştirildiği bilim dalları hangileridir?
3. Gerçekleştirilme yılları ne zamandır?
4. Sınırlılıkları nelerdir?
5. Bağımlı değişkenleri nelerdir?
6. Araştırma yöntemleri ve desenleri nelerdir?
7. Örneklemeleri/çalışma grupları nelerdir?
8. Veri toplama araçları nelerdir?
9. Analiz teknikleri nelerdir?
10. Hangi alt başlıkları küresel sorunlarla ilgilidir?
11. Sonuçları nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımlarıyla yürütülmüştür. Mevcut lisansüstü çalışmalarla ilgili genel olarak tümevarımsal bir çerçevede literatürdeki eksiklerin ortaya çıkarılması, kararların alınmasında yardımcı olunması ve uygulama yöntemlerinin geliştirilmesi için tematik içerik analizi ile elde edilen veriler incelenmiştir (Kanadlı, 2021). Tematik içerik analizi, çalışmaların birbirinden farklı ve ortak noktalarının tespitiyle zengin ve sentez verilerin ortaya çıkarılmasını sağlamıştır (Çalık ve Sözbilir, 2014). Böylece küresel sorunlar ekseninde elde edilen sonuçların karşılaştırılması, ortak ve eksik noktalarının bulunması ve bunlar üzerinden çıkarımlarda bulunulması amaçlanmıştır.

2.2. Veri Toplama Süreci

Araştırmada küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin tamamına YÖK Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nden ulaşılmıştır. Bu süreç "küresel", "küresel sorun", "küresel problem" anahtar kelimeleri ile genel ve detaylı aramalarla gerçekleştirilmiştir. Tarama neticesinde "küresel" ile 3040, "küresel sorun" ile sekiz, "küresel problem" anahtar kelimesi ile bir lisansüstü teze ulaşılmıştır. "Küresel" anahtar kelimesi ile ulaşılan tezlerin sadece altısının doğrudan "küresel sorunlar" ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar 2007 - 2022 yılları arasında gerçekleştirilmiş olup yedisi yüksek lisans, ikisi doktora tezlerinden oluşmaktadır. Küresel sorunlar üzerine çalışma yapılan dokuz tez veri toplama araçlarında geliştirilme süreci ifade edilen KSÖF ile değerlendirilerek aşağıdaki gibi kodlanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. YÖK Ulusal Tez Merkezinden ulaşılan küresel sorunlar üzerine yapılmış lisansüstü çalışmalar

| Kod | Kaynak | Tür | Kod | Kaynak | Tür |
|-----|---------------|--------------------|-----|---------------|--------------------|
| K1 | Kan (2009) | Doktora Tezi | K6 | Durmuş (2020) | Yüksek Lisans Tezi |
| K2 | Palaz (2017) | Doktora Tezi | K7 | Özel (2021) | Yüksek Lisans Tezi |
| K3 | Sakacı (2007) | Yüksek Lisans Tezi | K8 | Sert (2021) | Yüksek Lisans Tezi |
| K4 | Yiğit (2019) | Yüksek Lisans Tezi | K9 | Gürbüz (2022) | Yüksek Lisans Tezi |
| K5 | Demir (2019) | Yüksek Lisans Tezi | | | |

2.3. Veri Toplama Araçları

Tematik içerik analizinin tabiatına uygun bir biçimde ölçütlerin belirlenebilmesi için araştırmacılar tarafından bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Bu form oluşturulurken, küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalardan (İneç, 2021; MEB, 2018; Palaz, 2017; Kan, 2009) dikkate alınmıştır. Küresel Sorunları Ölçütlendirme Formu (KSÖF) olarak adlandırılan veri toplama aracında cevap aranan temel ölçütler şunlardır (Tablo 4):

Tablo 3'te verilen lisansüstü çalışmalar, KSÖF ile çalışma için değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 4'te verilen KSÖF ölçütleri ise küresel sorunları oluşturan problemleri kapsamaktadır.

KSÖF, geliştirildikten sonra siyasi ve beşerî coğrafya ile sosyal bilgiler eğitimi alanında bilimsel çalışmalar gerçekleştiren bağımsız dört farklı akademisyen tarafından pilot incelemesi yapılmıştır. Değerlendirme süreci çevrimiçi yürütülürken, uzmanlardan gelen dönütler bulut tabanlı dinamik formlarla derlenmiştir. Sürecin sonunda elde edilen bulgular, sosyal bilgiler eğitimcilerinin sosyal bilgiler öğrenme alanlarında yer verilen ve KSÖF'te bulunan küresel sorunların alt başlıklarıyla içeriği sınırlandırdığı fakat siyasi ve beşerî coğrafya uzmanlarının

sosyal bilgiler eğitimcilerinin görüşlerine ek olarak biyolojik çeşitliliğin azalması, hava, su ve toprak kirliliği, atık sorunu, doğal kaynakların tükenmesi gibi alt sorunlara yer verdiği görülmüştür. Araştırmacılar, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nden ulaşılan çalışmaların sosyal bilgiler eğitimi ile sınırlı olmadığı gerekçesiyle siyasi ve beşerî coğrafya uzmanlarının görüşlerini KSÖF’e yansıtmış ve uzmanların görüşüne yeniden başvurulmuştur. Sosyal bilgiler eğitimcilerine küresel sorun olarak eklenen yeni alt başlıklara yer verilme gerekçeleri açıklanmıştır. Bulut tabanlı formlarla elde edilen uzman görüşleri birlik sağladığından KSÖF’ün bu şekilde uygulanmasına karar verilerek nihai KSÖF oluşturulmuştur.

Tablo 4. KSÖF temel ölçütleri

| Çevresel açıdan doğal afetler | İktisadi ve sosyo-kültürel sorunlar |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none">• Deprem• Sel• Çığ• Heyelan• Orman yangınları• Biyolojik çeşitliliğin azalması,• Hava, su ve toprak kirliliği,• Atık sorunu• Doğal kaynakların tükenmesi | <ul style="list-style-type: none">• İşsizlik• Açlık ve temiz suya erişememe• Terör• Savaş• Salgın hastalıklar |

2.4. Verilerin Analizi

Küresel sorunları bütünsel bir tema olarak inceleyen lisansüstü tezler KSÖF ile belirlendikten sonra tematik içerik analiziyle incelenmiştir. Öncelikle temalar ve kodlar tespit edilmiş ardından ise çalışmaların amaçları, bağımlı değişkenleri, gerçekleştirildiği bilim dalları, araştırma yöntemleri ve desenleri, örneklemeleri ile çalışma grupları, süresi, veri toplama araçları, analiz yöntemleri, küresel sorunlar olarak ele alınan boyutlar, sınırlılıkları ve sonuçları olarak on bir tema belirlenmiştir. Bunlar analizin parametrik göstergeleri olarak da kabul edilmiş ve temalar ile kodlar üzerinden tablolar oluşturularak bulgular başlığı altında yorumlanarak paylaşılmıştır (Bozkurt ve İneç, 2021).

2.5. Verilerin Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırmada verilerin geçerliliği ve güvenirliliğini sınamak için iki farklı süreç yürütülmüştür. Bunlardan ilki KSÖF ile lisansüstü tezlerin tespit edilmesi, ikincisi ise tematik içerik analiziyle incelenen tezlerden elde edilen verilerin geçerliliği ve güvenirliliğidir. Bu doğrultuda KSÖF’ün oluşturulmasında alan ve eğitim uzmanlarından görüş alınmış, gerçekleştirilen iki değerlendirmenin ardından uzman görüşlerinin bire bir uyuşması nedeniyle nihai KSÖF’e onay verilmiş, Miles ve Huberman (1994) formülüne başvurulmamıştır.

KSÖF ile belirlenen altı lisansüstü çalışma Harden vd. (2006)’ya göre tematik içerik analizi gerçekleştirmek için orta üst kaliteye denk gelmektedir. Ayrıca KSÖF ile bu tezlerden elde edilen verilerin doğrulanması, hatalarla, tahmin edilemeyen değişkenlerin en aza indirgenmesi için bulut tabanlı bir form üzerinden iki farklı üniversitede çalışan üç bağımsız uzmanın görüşü talep edilmiştir. Bunun için iki teze ait veriler uzmanlarla paylaşılmış ve tespit edilen verilerin tekrar edilmesi istenmiştir. Araştırmacılar ile bağımsız araştırmacılardan elde edilen veriler Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen güvenirlilik hesaplamasıyla değerlendirilmiş ve analiz sonuçlarının %91 oranında benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu kabul edilebilir bir değer

olup, KSÖF ile yürütülen tematik içerik analizi sonuçlarının güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

3. BULGULAR

Tematik içerik analiziyle elde edilen bulgular aşağıda başlıklar haline yorumlanarak verilmektedir.

3.1. Amaçlara İlişkin Bulgular

Aşağıda incelenen lisansüstü çalışmaların amaçlarını yansıtan bulgulara ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Çalışmaların amaçlarına ilişkin bulgular

| Amaçlar | | Çalışmalar | f |
|----------------------------|---------------------------------|----------------|----------|
| Öğretim | Süreç değerlendirmek | K1, K2, K5, K7 | 4 |
| | Toplam | | 4 |
| Küresel sorunlar açısından | Tutum belirlemek | K1, K6, K9 | 3 |
| | Görüş belirlemek | K4, K9 | 2 |
| | Algıları belirlemek | K2 | 1 |
| | Öğrenme sürecini değerlendirmek | K3 | 1 |
| | Bilişsel yapıları tespit etmek | K8 | 1 |
| | Toplam | | 8 |

Tablo 5'te lisansüstü çalışmaların tespit edilen amaçları yer almaktadır. Buna göre çalışmaların büyük bir kısmında küresel sorunlara ilişkin öğrenci yaklaşımlarının çeşitli değişkenler açısından belirlemek ($f=8$) amacıyla yapıldığı görülmektedir. Bu temada öğrencilerin küresel sorunlara ilişkin tutumlarını ($f=3$), görüşlerini ($f=2$), algılarını ($f=1$) ve öğrenme sürecini ($f=1$) ile bilişsel yapılarını tespit etmek ($f=1$) amacı bulunmaktadır. Öğretim sürecini değerlendirme ($f=4$) amacıyla gerçekleştirilen çalışmalarda ise sadece bu sürecin değerlendirmesini yapmak amaçlanmaktadır.

3.2. Bilim Dallarına İlişkin Bulgular

Aşağıda incelenen lisansüstü çalışmaların gerçekleştirildiği bilim dallarına ilişkin bulgulara ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Çalışmaların gerçekleştirildiği bilim dallarına ilişkin bulgular

| Bilim Dalları | Çalışmalar | f |
|-------------------------|----------------------------|----------|
| Sosyal Bilgiler Eğitimi | K1, K2, K4, K5, K6, K8, K9 | 7 |
| İngiliz Dili Eğitimi | K7 | 1 |
| Biyoloji Eğitimi | K3 | 1 |
| | Toplam | 9 |

Tablo 6'da lisansüstü tezlerin gerçekleştirildiği bilim dalları yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmaların çoğunlukla Sosyal Bilgiler Eğitimi bilim dalında ($f=7$) yapıldığı görülmektedir. İngilizce Dili ($f=1$) ve Biyoloji Eğitimi ($f=1$) bilim dallarında ise sadece birer çalışmaya rastlanılmaktadır.

3.3. Gerçekleştirilme Yıllarına İlişkin Bulgular

Aşağıda incelenen lisansüstü çalışmaların gerçekleştirildiği yıllara ait bulgulara ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Çalışmaların gerçekleştirilme yılları

| Gerçekleştirilme Yılları | Çalışmalar | <i>f</i> |
|--------------------------|------------|----------|
| 2021-2022 | K7, K8, K9 | 3 |
| 2019-2020 | K4, K5 | 2 |
| 2020-2021 | K6 | 1 |
| 2017-2018 | K2 | 1 |
| 2007-2008 | K1 | 1 |
| 2006-2007 | K3 | 1 |
| Toplam | | 9 |

Tablo 7’de lisansüstü tezlerin gerçekleştirildiği yıllar verilmektedir. Elde edilen bulgulara göre küresel sorunlar üzerine tasarlanan çalışmaların çoğunlukla 2021-2022 ($f=3$) ve 2019-2020 ($f=2$) yıllarında yapıldığı görülmektedir. 2020-2021 ($f=1$), 2017-2018 ($f=1$), 2007-2008 ($f=1$) ve 2006-2007 ($f=1$) yıllarındaki çalışmaların ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

3.4. Sınırlılıklara İlişkin Bulgular

Aşağıda incelenen lisansüstü çalışmaların sınırlılıklarına ilişkin bulgulara ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Çalışmaların sınırlılıkları

| Sınırlılıklar | Tezler | <i>f</i> |
|--------------------------|--------------------|-----------|
| Örneklem / çalışma grubu | K1, K3, K7, K8, K9 | 5 |
| İdari sınırlar | K2, K4 | 2 |
| Veri kaynağı | K4, K5 | 2 |
| Zaman | K8 | 1 |
| Beceriler | K6 | 1 |
| Yöntem & teknik | K5 | 1 |
| Toplam | | 11 |

Tablo 8’de lisansüstü tezlerin sınırlılıklarına ilişkin veriler bulunmaktadır. Elde edilen bulgulara göre çalışmaların sınırlılığı çoğunlukla örneklem / çalışma grubu ($f=5$), ardından ise idari sınırlar ($f=2$) ve veri kaynağı ($f=2$) üzerinden oluşturulmaktadır. Zaman ($f=1$), beceriler ($f=1$) ve yöntem-teknik ($f=1$) ile varsayılan sınırlılıklar ise oldukça azdır.

3.5. Bağımlı Değişkenlere İlişkin Bulgular

Aşağıda incelenen lisansüstü çalışmaların bağımlı değişkenlerini yansıtan bulgulara ve açıklamalarına yer verilmektedir (Tablo 9).

Tablo 9. Çalışmaların bağımlı değişkenlerine ilişkin bulgular

| Bağımlı değişkenler | Çalışmalar | <i>f</i> |
|--------------------------------|--------------------|-----------|
| Küresel sorunlar ve bağlamları | K1, K2, K5, K7, K9 | 5 |
| Görüş | K4 | 1 |
| Algı | K2 | 1 |
| Sorumluluk | K6 | 1 |
| Nitel Duyarlılık | K6 | 1 |
| Bilişsel yapılar | K8 | 1 |
| Duygu | K3 | 1 |
| Kaygı | K3 | 1 |
| Yorum | K7 | 1 |
| Toplam | | 13 |
| Tutum | K1, K9 | 2 |
| Nicel Kaygı | K3 | 1 |
| Algı | K3 | 1 |
| Toplam | | 4 |

Tablo 9’da lisansüstü tezlerin tespit edilen bağımlı değişkenleri yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre bağımlı değişkenlerin çoğunlukla nitel ($f=13$) teması altında “küresel sorunlar ve bağlamları” ($f=2$), “görüş” ($f=1$), “algı” ($f=1$), “sorumluluk” ($f=1$), “duyarlılık” ($f=1$), “bilişsel yapılar” ($f=1$), “duygu” ($f=1$) “kaygı” ($f=1$) ve yorum ($f=1$) olarak verildiği görülmektedir. Nicel ($f=4$) temasında ise “tutum” ($f=2$) “kaygı” ($f=1$) ve “algı” ($f=1$) kategorilerinin ise oldukça sınırlı incelendiği anlaşılmaktadır.

3.6. Araştırma Yöntem ve Desenlerine İlişkin Bulgular

Aşağıda incelenen lisansüstü çalışmaların bilimsel araştırma yöntem ve desenlerine ilişkin bulgulara ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 10).

Tablo 10’da lisansüstü tezlerde başvurulan bilimsel yöntem ve desenler yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmaların çoğunlukla nitel yöntem ($f=5$) ardından ise karma yöntem ($f=2$) ve nicel yöntem ile ($f=2$) gerçekleştirildiği görülmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinde “betimsel yöntem” ($f=1$), “durum çalışması” ($f=1$), “olgubilim” ($f=1$), “doküman analizi” ($f=1$) ve belirtilmeyen ($f=1$); karma yöntem ile yürütülen çalışmalarda “sıralı açıklayıcı” ($f=1$), “yarı deneysel” ($f=1$); nicel araştırma yöntemlerinde ise sadece tarama desenine ($f=2$) başvurulduğu anlaşılmaktadır. Araştırmacıların küresel sorunlar üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarda ekseriyetle nitel araştırma yöntemini tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 10. Çalışmaların bilimsel araştırma yöntem ve desenleri

| Yöntem | Desen | Çalışmalar | <i>f</i> |
|--------------|-------------------|------------|----------|
| Nitel | Betimsel yöntem | K1 | 1 |
| | Durum çalışması | K6 | 1 |
| | Olgubilim | K4 | 1 |
| | Doküman analizi | K5 | 1 |
| | Belirtilmeyen | K2 | 1 |
| | Toplam | | 5 |
| Karma | Sıralı açıklayıcı | K7 | 1 |
| | Yarı deneysel | K3 | 1 |
| | Toplam | | 2 |
| Nicel | Tarama | K8, K9 | 2 |
| | Toplam | | 2 |

3.7. Örneklem ya da Çalışma Gruplarına İlişkin Bulgular

Aşağıda analiz edilen lisansüstü çalışmaların örnekleme ya da çalışma gruplarına ilişkin tablo ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 11).

Tablo 11. Çalışmaların örnekleme ya da çalışma gruplarına ilişkin bilgiler

| Örnekleme / Çalışma Grubu | Çalışmalar | <i>f</i> | |
|---------------------------|------------------------|----------------|---|
| Örnekleme | Amaçlı örnekleme | K2, K4, K6, K8 | 4 |
| | Belirtilmeyen | K9 | 1 |
| | Rastgele örnekleme | K5 | 1 |
| | Küme örnekleme | K1 | 1 |
| | Sıralı karma örnekleme | K7 | 1 |
| Çalışma Grubu | Belirtilmeyen | K3 | 1 |
| | Toplam | 9 | |

Tablo 11’de lisansüstü tezlerde örneklemlerin ve çalışma gruplarının oluşturulmasında başvurulan yöntemlere ilişkin verilere yer verilmektedir. Elde edilen bulgulara göre küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda çoğunlukla amaçlı örnekleme yöntemlerinden ($f=4$) yararlanıldığı görülmektedir. Çalışmaların bir kısmında örneklemin ve çalışma grubunun oluşturulma biçimine ilişkin veriler yer almazken ($f=2$), “rastgele” ($f=1$), “küme” ($f=1$) ve “sıralı karma örnekleme” ($f=1$) gibi örnekleme oluşturma yöntemlerine başvurulduğu anlaşılmaktadır.

3.8. Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

Aşağıda analiz edilen lisansüstü çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin tablo ve açıklamalarına yer verilmektedir (Tablo 12).

Tablo 12. Çalışmaların veri toplama araçları

| Veri Toplama Araçları | Çalışmalar | f | |
|--------------------------|-----------------------------|------------------------|----------|
| Formlar | Görüşme formu | K2, K3, K7, K4, K5, K9 | 6 |
| | Kişisel bilgi formu | K9 | 1 |
| | Toplam | | 7 |
| Ölçekler | Tutum ölçeği | K1, K9, K3, K7 | 4 |
| | Toplam | | 4 |
| Performans değerlendirme | Günlük | K3 | 1 |
| | Gözlem | K3 | 1 |
| | Toplam | | 2 |
| Testler | Anket | K7 | 1 |
| | Kelime ilişkilendirme testi | K8 | 1 |
| | Toplam | | 2 |
| Yazılı sınavlar | Açık uçlu sorular | K1 | 1 |
| | Toplam | | 1 |

Tablo 12’de lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçları verilmektedir. Elde edilen bulgulara göre küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda çoğunlukla formlar teması ($f=7$) altında “görüşme formu” ($f=6$) ile “kişisel bilgi formu”nun ($f=1$); ölçekler teması altında ($f=4$) ise sadece tutum ölçeğinin kullanıldığı görülmektedir. Performans değerlendirme temasında “günlük” ($f=1$) ve “gözlem” ($f=1$); testler ($f=2$) teması altında “anket” ($f=1$) ve “kelime ilişkilendirme testi” ($f=1$); yazılı sınavlar temasında ($f=1$) ise sadece “açık uçlu sorular” ($f=1$) aracının kullanıldığı anlaşılmaktadır.

3.9. Analiz Tekniklerine İlişkin Bulgular

Aşağıda analiz edilen lisansüstü çalışmalarda başvurulan veri analiz tekniklerine ilişkin tablo ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 13).

Tablo 13’te küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda başvurulan veri analiz yöntemlerine yer verilmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda çalışmalarda çoğunlukla nitel veriye odaklanan analiz yöntemlerinin ($f=9$) tercih edildiği; bu tema altında ise özellikle içerik analizinin ($f=6$) ardından ise betimsel analiz tercih edildiği ($f=3$) görülmektedir. Nicel veri temelli analiz yöntemleri ($f=4$) ise t-testi ($f=1$), tek faktörlü ANOVA ($f=1$), Friedman ($f=1$) ve post-hoc ($f=1$) testlerinden oluşmaktadır.

Tablo 13. Çalışmalarda başvurulan veri analiz yöntemleri

| Veri analiz yöntemleri | Çalışmalar | f | |
|------------------------|--------------------|------------------------|---|
| N i t e l | İçerik analizi | K2, K4, K5, K6, K7, K9 | 6 |
| | Betimsel analiz | K1, K2, K8 | 3 |
| | Toplam | 9 | |
| N i c e l | t-test | K9 | 1 |
| | Tek faktörlü ANOVA | K9 | 1 |
| | Friedman | K3 | 1 |
| | Post-Hoc | K9 | 1 |
| | Toplam | 4 | |

3.10. Küresel Sorunların Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Aşağıda analiz edilen lisansüstü çalışmalarda ele alınan küresel sorunların alt boyutlarına ilişkin tablo ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 14).

Tablo 14. Çalışmalarda ele alınan küresel sorunların alt boyutları

| Tema | Alt boyutlar | Çalışmalar | f |
|------------------------|--|------------------------|---|
| İktisadi-sosyoekonomik | Terör | K1, K2, K4, K8, K9 | 5 |
| | Salgın ve bulaşıcı hastalıklar | K1, K2, K4, K8, K9 | 5 |
| | Açlık | K1, K2, K4, K6 | 4 |
| | Plansız nüfus artışı | K1, K2, K4, K9 | 4 |
| | Savaş | K1, K2, K4 | 3 |
| | Göç | K2, K4 | 2 |
| | Eğitimde eşitsizlik | K1, K4 | 2 |
| | Sosyoekonomik adaletsizlik | K1, K4 | 2 |
| | İşsizlik | K1 | 1 |
| | Şiddet | K9 | 1 |
| | İnsan hakları ihlalleri | K2 | |
| | Mülteci sorunları | K8 | 1 |
| | Toplam | 30 | |
| Çevresel | Küresel ısınma (iklim değişikliği) | K2, K3, K4, K5, K6, K9 | 6 |
| | Çevre sorunları | K1, K3, K4, K6, K8 | 5 |
| | Doğal kaynakların kirlenmesi/tükenmesi | K2, K3, K4 | 3 |
| | Sera gazı | K3, K5 | 2 |
| | Soyu tükenen hayvanlar | K4 | 1 |

| | | |
|---------------|----|-----------|
| Doğal afetler | K8 | 1 |
| Toplam | | 17 |

Tablo 14’te lisansüstü tezlerde küresel sorunların ele alınan alt boyutları verilmektedir. Elde edilen bulgulara göre küresel sorunların alt boyutların çoğunlukla iktisadi – sosyoekonomik ($f=30$) teması altında “terör” ($f=5$) ve “salgın ve bulaşıcı hastalıklar” ($f=5$), “açlık” ($f=4$), “plansız nüfus artışı” ($f=4$), “savaş” ($f=3$), “göç” ($f=2$), “eğitimde eşitsizlik” ($f=2$), sosyoekonomik adaletsizlik ($f=2$), “işsizlik” ($f=1$), “şiddet” ($f=1$) ve “mülteci sorunları” ($f=1$) alt boyutlarıyla incelendiği görülmektedir. Çevresel ($f=14$) teması altında ise küresel ısınma (iklim değişikliği) ($f=6$), çevre sorunları ($f=5$), doğal kaynakların kirlenmesi/tükenmesi ($f=3$), sera gazı ($f=2$), soyu tükenen hayvanlar ($f=1$) ve doğal afetler ($f=1$) alt boyutlarıyla ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır.

3.11. Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Aşağıda analiz edilen lisansüstü çalışmaların sonuçlarına ilişkin tablo ve açıklamalara yer verilmektedir (Tablo 15).

Tablo 15. Çalışmaların sonuçları

| Sonuç | Çalışmalar | <i>f</i> | |
|--------------------|----------------------------|------------|----------|
| Çok boyutlu | Öğretim süreci | K1, K2, K7 | 3 |
| | Küresel sorun bağlamı | K1, K4, K9 | 3 |
| | Öğrenme süreci | K3 | 1 |
| | Bilişsel yapıların tespiti | K8 | 1 |
| Toplam | | 8 | |
| Olumlu | Küresel sorun bağlamı | K6, K9 | 2 |
| | Toplam | | 2 |
| Olumsuz | Öğretim süreci | K5 | 1 |
| | Toplam | | 1 |

Tablo 15’e göre küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda araştırmacıların tespit ettiği sonuçlara ilişkin veriler yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre çalışmaların büyük bir kısmının çok boyutlu sonuçlar teması ($f=8$) altında “öğretim süreci” ($f=3$), “küresel sorun bağlamı” ($f=3$), “öğrenme süreci” ($f=1$), “bilişsel yapıların tespiti” ($f=1$) şeklinde kategoriler altında verildiği görülmektedir. Çalışmalardan ikisi olumlu teması ($f=2$) altında “küresel sorun bağlamı” ($f=2$) altında bulunmaktadır. Çalışmalardan biri olumsuz sonuç teması altında ($f=1$) “öğretim süreci” ($f=1$) kategorisinde yer almaktadır.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada Türkiye’de Küresel Sorunlar üzerine gerçekleştirilmiş olan lisansüstü tezlerin tematik içerik analiziyle genel eğilimleri ile spesifik yönleri tespit edilmiştir. Bu çerçevede yedi yüksek lisans, iki doktora tezi incelenmiştir. Çalışma kapsamında araştırmacıların tezlerde odaklandıkları ortak noktalar geniş bir perspektifle tespit edilmiş olup, tezlerin amaçları, bilim dalları, zamanları, sınırlılıkları, bağımlı değişkenleri, araştırma yöntemleri ve desenleri,

örneklemi/çalışma grupları, veri toplama araçları, analiz yöntemleri, küresel sorunların alt başlıkları ve sonuçları tespit edilip sentezlenerek tablolar halinde sunulmuştur.

Çalışmanın birinci alt birinci probleminden elde edilen bulgularda çalışmalarda küresel sorunlara ilişkin öğrenci yaklaşımlarının çoğunlukla farklı değişkenler açısından incelenmesinin amaçlandığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin küresel sorunlara ilişkin tutumları, görüşleri, algıları ile öğrenme süreçleri ve bilişsel yapıları incelenmiştir. Bununla birlikte küresel sorunlar açısından öğretim sürecinin değerlendirilmesi de amaçlanmıştır. Bu sonuçlar, Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Durmuş ve Sert (2022), Durmuş ve Çolak (2021), Akbana ve Yavuz (2020), Palaz ve Akbaba (2018), Arslangilay (2017), Özdemir Özden ve Özden (2015), Saraç-Süzer (2008) ve Saraç (2008)’in çalışmalarında ulaşılan bulgularla benzerlik göstermekle birlikte küresel sorunlar bağlamında lisansüstü tezlerde çoğunlukla öğrenci odaklı araştırmaların yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Çalışmanın ikinci alt probleminden elde edilen bulgular, çalışmalarda küresel sorunlara odaklanan çalışmaların çoğunlukla sosyal bilgiler eğitimi bilim dalında gerçekleştirildiğini göstermektedir. İngiliz Dili ve Biyoloji Eğitimi bilim dallarının haricinde başka bir alanda çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Elde edilen bu sonuç Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Durmuş ve Sert (2022), Aktaş, Tokmak ve Kara (2021), Dere ve Uçar (2020), Akbana ve Yavuz (2020), Yiğit (2019), Palaz ve Akbaba (2018), Arslangilay (2017), Saraç-Süzer (2008) ve Saraç (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla desteklenebilir. Bununla birlikte çalışmaların özellikle sosyal bilgiler bilim dalında gerçekleştirilmesi, bu dersin özel amaçları doğrultusunda yapılandırılan bir öğrenme alanının varlığı ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca küresel sorunlar üzerine yapılan çalışmaların sınırlı ve toplumsal bilincin de yetersizliği, ayrıca sorunlara yalnızca sosyal bilgiler ders programında değiniliyor olması sorunlara çözüm üretme noktasında kısır bir döngüye sebebiyet vermektedir. Bu noktada küresel sorunlar kapsamının genişletilip eğitim ve öğretim programlarına entegre edilmesindeki zorunluluk ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın üçüncü alt probleminden elde edilen bulgularda çalışmaların çoğunlukla 2021-2022 ve 2019-2020 yılları arasında gerçekleştirildiği görülmüştür. Bununla birlikte bu tarihlere yakın çalışmalar ile 2006-2008 arasında yoğunlaşan çalışmaların varlığı dikkat çekmektedir. Ulaşılan sonuçlardan 2021 - 2022 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmalar, Aktaş (2021), Artuç (2021), Coşkun Yağan (2021), Özbey (2021), Özkan (2021), Yücel (2021), Çakır ve Çevik (2021), Sevinç (2021), Altın (2022), Demir ve Demir (2022), Polat Bulut (2022), Üner (2022), Aktaş, Tokmak ve Kara (2021), Bayraktar Balkır (2021), Kayaalp, Namlı ve Meral (2021), Özdemir Özden ve Karadağ (2021), Durmuş ve Çolak (2021), Özel (2021), Sert (2021), Durmuş ve Sert (2022), Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Ekinci ve Ökde (2021) ile Kılıçoğlu ve Akkaya Yılmaz (2021); 2019 - 2020 yılları arasındaki çalışmalar ise Bahçeci (2019), Yıldırım (2019), Rzayev (2019a), Rzayev (2019b), Arı ve Gökpinar (2020), Gökpinar (2020), Gündoğdu (2020), Uçkun, Uçkun ve Yüksel (2020), Kaya (2020), Akbana ve Yavuz (2020), Nar (2020), Durmuş (2020), Düzgün ve Dalgıç (2020), Deleş (2019), Demir (2019), Yiğit (2019) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla desteklenmektedir. Çalışmaların sayısı her ne kadar sınırlı olarak değerlendirilebilecek düzeyde olsa da COVID-19 pandemisi ile küresel ısınma gibi faktörlerin bu dönemlerde belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın dördüncü alt probleminden tespit edilen bulgular, çalışmaların sınırlılıklarının çoğunlukla örneklem ve çalışma grupları ile belirlendiğini göstermektedir. Ayrıca çalışmaların gerçekleştirildiği idari sınırlar ile veri kaynakları da ciddi sınırlılıklar olarak göze çarpmaktadır. Zaman, beceriler ile yöntem ve teknikler ise asgari sınırlılıklar olarak dikkat çekmektedir. Bu sonuç küresel sorunların müsebbibinin çoğunlukla beşerî faktörler olması nedeniyle dikkat çekmekte ve Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Durmuş ve Sert (2022), Aktaş, Tokmak ve Kara (2021), Dere ve Uçar (2020), Akbana ve Yavuz (2020), Yiğit (2019), Palaz ve

Akbaba (2018), Arslangilay (2017), Saraç-Süzer (2008), Saraç (2008) ve Akın (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarıyla ve birinci problemde elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın beşinci alt probleminden ulaşılan bulgularda çalışmaların bağımlı değişkenlerinin çoğunlukla nitel bir yapıda olduğu görülmüştür. Bu bağlamda genelde küresel sorunlar ve bağlamlarının bağımlı değişkenler olarak belirlendiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte nicel yapıda olan tutum ise en çok değerlendirilen bağımlı değişkenlerdendir. Elde edilen bu sonuçları Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Aktaş, Tokmak ve Kara (2021), Dere ve Uçar (2020), Akbana ve Yavuz (2020), Yiğit (2019), Palaz ve Akbaba (2018) ve Arslangilay (2017)'in çalışmalarıyla desteklemek mümkündür. Ayrıca bu sonuç, çalışmanın altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu alt problemleriyle paralellik arz etmektedir.

Çalışmanın altıncı alt probleminden elde edilen bulgularda çalışmalarda nitel araştırma yaklaşımlarının en çok kabul edilen bilimsel araştırma yöntemi olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte karma ve nicel araştırma yöntemleri de çalışmalarda kullanılmıştır. Elde edilen bu sonuç Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Durmuş ve Sert (2022), Aktaş, Tokmak ve Kara (2021), Dere ve Uçar (2020), Akbana ve Yavuz (2020), Yiğit (2019), Palaz ve Akbaba (2018), Arslangilay (2017), Saraç-Süzer (2008) ve Saraç (2008) tarafından yürütülen çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın yedinci alt probleminden elde edilen bulgular küresel sorunlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda örneklemelerin çoğunlukla amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlendiğini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte çalışma gruplarına sahip olan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu sonucu Yiğit ve Demirkaya (2022) ile Palaz ve Akbaba (2018)'nin çalışmalarında başvurulan örnekleme oluşturma teknikleriyle desteklemek mümkündür. Çalışmalarda özellikle örnekleme yöntemlerine başvurulmasını ise küresel sorunların merkezinde beşeriyet kavramının bulunmasıyla açıklamak mümkündür.

Çalışmanın sekizinci alt probleminden elde edilen bulgularda incelenen çalışmalarda veri toplama aracı olarak çoğunlukla görüşme formlarının kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte tutum ölçeği de en çok kullanılan veri toplama araçlarındandır. Kişisel bilgi formları, günlükler, gözlemler, anketler, kelime ilişkilendirme testleri ile açık uçlu sorular da veri toplama araçları olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlar, Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Durmuş ve Sert (2022), Akbana ve Yavuz (2020), Yiğit (2019) ve Palaz ve Akbaba (2018)'nin çalışmalarında kullanılan veri toplama araçlarıyla benzerlik göstermektedir. Çalışmalarda çoğunlukla görüşme formlarının, bunun yanı sıra ise diğer veri toplama araçlarının kullanılmasının ise küresel sorun kavramının tabiatının çok boyutlu olmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Nitekim veri toplama aracı seçimi araştırmanın dokuzuncu alt problemindeki veri analizi yöntemi tercihini de belirlemektedir.

Çalışmanın dokuzuncu alt probleminden elde edilen bulgular, çalışmalarda veri toplama araçlarıyla derlenen verinin çoğunlukla içerik analiziyle incelendiğini göstermiştir. Bununla birlikte betimsel analizle toplanan nitel verilerin ardından t-testi, ANOVA, Friedman, post-hoc gibi analizlerle de nicel veriler değerlendirilmiştir. Elde edilen bu sonuçları Gürbüz ve Aydın (2022), Aktaş, Tokmak ve Kara (2021), Akbana ve Yavuz (2020), Yiğit (2019) ve Palaz ve Akbaba (2018), Özdemir Özden ve Özden (2015)'in çalışmalarıyla desteklemek mümkündür. Çalışmalarda çoğunlukla nitel analizlerin tercih edilme gerekçesi araştırmacıların nitel araştırma yaklaşımlarıyla küresel sorunlar meselesinin tabiatını sınırlandırmadan değerlendirmek istemeleri yer alıyor olabilir.

Çalışmanın onuncu alt probleminden elde edilen bulgular incelenen çalışmalarda küresel sorunların iktisadi-sosyoekonomik ve çevresel boyutlarıyla değerlendirildiğini ortaya çıkarmıştır.

İktisadi ve sosyoekonomik alt boyutunda özellikle terör, salgın ve bulaşıcı hastalıklar ele alınmaktadır. Çevresel alt boyutunda ise bilhassa küresel ısınma ve çevre sorunları incelenmektedir. Elde edilen bu sonuç Özdemir Özden ve Özden (2015) ve Galip (2006) tarafından yapılan çalışmalarla da desteklenmekte olup, küresel sorunlara ilişkin terör ve küresel ısınma gibi maddelerin ön plana çıkmasında gündemin etkili bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler (URL 7) Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde on yedi hedefin belirlendiği ve bu hedeflerin (yoksulluğa son, açlığa son, sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su, erişilebilir ve temiz enerji, ekonomik büyüme, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış adalet ve güçlü kurumlar, amaçlar için ortaklıklar) olduğu görülmektedir. Bu hedefler küresel sorunlar bağlamında incelendiğinde gerçekleştirilmesi gereken önemli adımlardan oluştuğu açıktır.

Çalışmanın on birinci alt probleminden elde edilen bulgular, çalışmalarda çoğunlukla çok boyutlu sonuçlara ulaşıldığını göstermektedir. Özellikle öğretim süreci ve küresel sorunlar bağlamını ilgilendiren çok boyutlu sonuçlarla birlikte olumlu sonuçların ise küresel sorun bağlamında tespit edildiği görülmüştür. Tespit edilen bu sonuç, Akbaş Akdoğan (2023), Duran (2023), Altın (2022), Durmuş ve Sert (2022), Yiğit ve Demirkaya (2022), Gürbüz (2022), Gürbüz ve Aydın (2022), Demir ve Turna Demir (2022), Polat Bulut (2022), Üner (2022), Aktaş, Tokmak ve Kara (2021), Bayraktar Balkır (2021), Kayaalp, Namlı ve Meral (2021), Özdemir Özden ve Karadağ (2021), Durmuş ve Çolak (2021), Özel (2021), Sert (2021), Ekinci ve Ökde (2021) ile Kılıçoğlu ve Akkaya Yılmaz (2021), Akkaş (2021), Artuç (2021), Coşkun Yağan (2021), Özbey (2021), Özkan (2021), Yücel (2021), Çakır ve Çevik (2021), Sevinç (2021), Akbana ve Yavuz (2020), Nar (2020), Durmuş (2020), Gökpınar (2020), Düzgün ve Dalgıç (2020), Gökpınar (2020), Gündoğdu (2020), Uçkun, Uçkun ve Yüksel (2020), Kaya (2020), Bahçeci (2019), Yıldırım (2019), Rzayev (2019a), Rzayev (2019b), Arı ve Şeren ve Deleş (2019), Demir (2019), Yiğit (2019), Palaz (2017), tarafından gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Öğretim sürecini olumsuz değerlendiren tek sonuç ise Demir (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonucuyla desteklenmektedir. Ulaşılan tüm bulgular ise küresel sorun kavramının çok boyutlu tabiatını açıklamaktadır.

4.1. Öneriler

Çalışma kapsamında ulaşılan bulgular doğrultusunda küresel sorunlara ait çeşitli bağlamlarla birlikte çok boyutlu bir tabiatının olduğu görülmektedir. Bu nedenle öğrencilere farkındalıklar oluşturarak geleceği sağlam bir zemine oturabilmek için küresel sorunlara ilişkin tabiatın öğretim programlarına yansıtılması gerektiği anlaşılmaktadır. 2018 sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında gerçekleştirilen değişiklikler, 2023 sosyal bilgiler öğretim programına da yansıtılarak farkındalık ve eylem temelli bir sürecin temeli oluşturulmalıdır. Ayrıca küresel sorunlara ait bağlamların incelendiği çeşitli bilimsel çalışmalar ile bu konulardaki farkındalığı artırmak için kamu spotları oluşturulmalıdır. Öğretmen ve öğrencilerin proje üretmeleri için Avrupa Birliği ve BM’den destek alınabilir.

KAYNAKLAR

Akbana, Y. E. ve Yavuz, A. (2020). Global issues in EFL teaching: EFL lecturers’ voices at a state university. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(1), 83-102. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ksued/issue/59531/842658>

Akın, G. (2007). Küresel çevre sorunları. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 43-54.

Akkaş, H. H. (2012). The effect of civil society on global problems and sustainable democracy. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 102-114
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21646/232711>.

Aktaş, V., Tokmak, A. ve Kara, I. (2021). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Küresel Sorunlar Açısından Değerlendirilmesi: Fransa ve Türkiye Örneği. *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 2(3), 266-289. DOI: 10.29329/jirte.2021.408.6

Altın, U. (2022). *Terörle mücadele yöntemi olarak caydırıcılık: Türkiye'nin PKK ile mücadelesi vaka çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Ankara.

Arı, T. ve Gökpınar, F. B. (2020). Climate-Migration: A security analysis within the context of green theory. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, Special Issue: Revisiting Migration in International Relations*, 41-53. DOI: 10.33458/uidergisi.865530.

Arslangilay, A. S. (2017). Küresel sorunların İngilizce öğretim programlarındaki yeri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-12. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gebd/issue/35208/390669>.

Artuç, M. (2021). *İklim değişikliğinin etik boyutları çerçevesinde uyum ve uyum etiği*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ataman, B. C. (1998). İşsizlik sorununa yeni yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(01). 59-72.

Atlı, A. (2015). COVID-19 küreselleşmenin sonunu mu getirecek? İçinde U. Ulutaş (Ed.), *COVID-19 sonrası küresel sistem: eski sorunlar, yeni trendler* (s. 54 -57). Sam Yayınları, Ankara.

Ayanoğlu, S., Dölarıslan, M. ve Gül, E. (2017). Sadece bir yangın mı? Ekolojik ve sosyo-ekonomik açıdan orman yangınları. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*. 10(2). 32-35.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/derleme/issue/35688/397417>.

Bahçeci (2019). *Kentsel alanda iklim değişikliği ile toplumsal temelli mücadele: Bir yöntem olarak kent bahçeleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Baykotan, C. (2014). Türkiye'de insan ticareti: Feminist bir analiz. *Fe Dergi*, 6(2), 14-24.

Bayraktar Balkır, N. (2021). Uncovering EFL learners' perspectives on a course integrating global issues and language learning. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 15(1), 118-133.

Bhargava, V. (2006). Introduction to global issues. İçinde V. Bhargava (Ed.). *Global Issues for Global Citizens: An Introduction to Key Development Challenges* (s.1-28). Washington, ABD, The World Bank.

Birpınar, M. E. (2022). Küresel sorun: iklim değişikliği "gelişimi, uluslararası müzakereler ve Türkiye. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 1(1), 20-36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/csid/issue/69388/1102213>.

Bozkurt, Y. ve İneç, Z. F. (2021). Otantik bir uzaktan öğrenme ortamının öğrenmeye etkisinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(45), 1197-1218.

Coşkun Yağan, N. (2021). *21. yüzyılda bir çevre hakkı ihlali örneği: İklim mültecileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çakır, B. ve Çevik, C. (2021). Küreselleşme, göç ve kadın sağlığı. *Humanistic Perspective*, 3(1), 225-243.

Çakmakçı, Ç. (2014). *İnşacılık kuramı bağlamında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Filistin sorununa yaklaşımı: 2002-2012*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174). 33-38.

Çetin, Y. (2013). *Madde bağımlılığı ve Yalova ölçeğinde madde bağımlılığı algısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

- Deleş, B. (2019). Çocukluk çağı obezitesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 6(1), 17-31.
- Demir, E. ve Turna Demir, F. (2022). Drosophila: A promising model for evaluating the toxicity of environmental pollutants. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12(1), 101-118. <https://dergipark.org.tr/en/pub/karaelmasfen/issue/70131/1097904>.
- Duran, M. (2023). Erken çocukluk eğitiminde iklim değişikliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 100-114. DOI: 10.54600/igdirsosbilder.1132048.
- Durmuş, E. ve Sert, A. E. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel sorunlara ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi ile incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1177-1193. DOI: 10.33437/ksusbd.1096539
- Durmuş, S. ve Çolak, K. (2021). 8. Sınıf öğrencilerinin gözünden küresel sorunlar. *International Journal of Geography and Geography Education*, (44), 145-160. DOI: 10.32003/igge.897622.
- Düzgün, M. V. ve Dalgıç, A. İ. (2019). Toplum sağlığı için giderek artan tehlike aşu reddi önlenebilir mi? *Güncel Pediatri*, 17(3),424-434. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pediatri/issue/50216/647140>
- Ekinci, E. ve Ökde, F. (2021). İklim değişikliğinin kırsal alanlara etkisinin muhtarlar üzerinden değerlendirilmesi: Yozgat köyleri örneğinde. *Afet ve Risk Dergisi*, 4(2), 300-318. DOI: 10.35341/afet.993555
- Galip, A. (2006). Küresel ısınma, nedenleri ve sonuçları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(2), 29-43.
- Gökpınar, F. B. (2020). *21. yüzyılda yeni bir güvenlik sorunu: İklim mültecileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gündoğdu, Ü. G. (2020). *Suriye iç savaşı ve Suriye Türkmenleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gür, Y. (2017). *Kızılötesi hiperspektral görüntüleme kullanılarak sera gazlarının tespiti ve tanımlanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Enformatik Enstitüsü, Ankara.
- Gürbüz, G. ve Aydın, M. (2022). Öğretmen adaylarının küresel sorunlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9 (18), 82-97. DOI: 10.29129/inuigse.1165609
- Harden, A., Brunton, G., Fletcher, A., Oakley, A., Burchett, H. ve Backhans, M. (2006). *Young people, pregnancy and social exclusion: A systematic synthesis of research evidence to identify effective, appropriate and promising approaches for prevention and support*. Londra: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London., Birleşik Krallık.
- Hoşgören, M. Y. (2014). *Jeomorfoloji Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- İneç, Z. F. (2021). A dynamic map design for global awareness in social studies teaching. *Romanian Review of Geographical Education*, 10(2), 5-21. DOI: 10.24193/RRGE220211
- İneç, Z. F. (2022). Türk eğitim tarihinde otantik öğrenme. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 1-22. DOI: 10.31463/aicusbed.973643
- İşçi, C. (2008). Deprem nedir ve nasıl korunuruz? *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*. 3(9). 959-983.
- Kanadlı, S. (2019). *Sosyal bilimlerde teoriden uygulamaya araştırma sentezi nicel, nitel ve karma yöntemler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, H. E. (2020). Kyoto’dan Paris’e küresel iklim politikaları. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 165-191. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/meric/issue/56346/767509>.

Kayaalp, F., Namlı, Z. B. ve Meral, E. (2021). Current global issues from the perspective of prospective teachers: how they are illustrated in cartoons? *Pegem Journal of Education and Instruction*, 11(3), 1-16.

Kılıçoğlu, G. ve Akkaya Yılmaz, M. (2021). Ortaokul öğrencilerinin küresel ısınmaya yönelik görüşleri. *Dünya Sağlık ve Tabiat Bilimleri Dergisi*, 4(2), 102-112. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dustad/issue/67499/1031171>.

Kitapçı, İ. (2017). Günümüzün önemli küresel sorunları üzerine bir değerlendirme. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(4). 241-258. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pesausad/issue/36306/413535>.

Maraş, H. (2017). *İslami söylemli terörizm ve Nijerya'ya yansımaları: Boko Haram terör örgütü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Martin, P. (2005). A global answer to global problems: *The Case for a New Leaders' Forum*. *Foreign Affairs*, 84(3), 2-6. <https://doi.org/10.2307/20034343>.

Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousandoaks, Kalifornia: SAGE Yayınları.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. MEB Yayınları, Ankara.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (2019). *7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. MEB Yayınları, Ankara.

Moray, N. (1995). Ergonomics and the global problems of the twenty-first century, *Ergonomics*, 38(8), 1691-1707, DOI: 10.1080/00140139508925220.

Nar, M. Ş. (2020). COVID-19 salgını ve dönüşümün etkisi: Şimdi ve sonrası. *İmgelem*. 4(7), 363-382.

Özbey, K. (2021). COVID-19 ve sınırlar: Küresel salgın döneminde sınırların değişen anlamı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3698-3726

Özcan, E. (2006). Sel olayı ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 26(1), 35-50. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gefad/issue/6754/90823>

Özdemir Özden, D. ve Karadağ, Y. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 7(2), 12-35 . DOI: 10.32570/ijofe.1000371.

Özdemir, S. (2019). *XIX. yüzyılda Kastamonu Vilayeti'nde salgın hastalıklar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

Özkan, B. (2021). *Turizm ve iklim değişikliği: İstanbul örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Palaz, T. (2017). *Sosyal Bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Palaz, T. ve Akbaba, B. (2018). Ortaokul öğrencilerinin görüşlerine göre sosyal bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi. *Journal of Turkish Studies*. 13(27). 1213-1246.

Pamukçu, K. (2006). Küresel ısınmaya karşı küresel işbirliği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(10), 181-215. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39252/462232>.

Polat Bulut, A. (2023). Sivas ilinde karayolundan kaynaklanan karbon ayak izinin belirlenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 26(1) , 166-176 . DOI: 10.17780/ksujes.1191091

Röder, K.-H. (1985). Global Problems: a challenge to cooperation between states of different social systems. *International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique*, 6(1), 35–43. <http://www.jstor.org/stable/1600966>.

Rzayev, R. (2019a). Azerbaycan’a yönelik ermeni terörizmi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(4), 2488-2521. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/51056/673439>.

Rzayev, R. (2019b). *Azerbaycan'a karşı yönelmiş ermeni terörizminin mahiyeti, nedenleri ve sonuçları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sabancı, O., Faiz, M. ve Akyol, C. (2017). Sekizinci sınıf öğrencilerinin küresel sorunlara yönelik görüşleri. *International Journal Of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 8(28), 362-393

Saraç, S. (2008). Teaching of reading and writing skills: Process syllabus and global issues. *Journal of Human Sciences*, 5(2). <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/414>

Saraç-Süzer, S. (2008). Okuma ve yazma becerileri öğretimi: Süreç izlencesi ve küresel sorunlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 5(2). 1-14.

Sevinç, Ö. (2021). *Uyuşturucu madde kullanımına sosyolojik bir bakış: Tunceli örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Munzur Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tunceli.

Snarr, M. T. (2012). Introducing globalization and global issues. İçinde M. T. Snarr ve D. N. Snarr (Ed.), *Introducing Global Issues (s. 1 -11)*. Boulder, ABD, Lynne Rienner.

Şeren, G. Y. ve Akbaş Akdoğan, D. (2022). Post-covid sürecinde sosyal refah devletinin vergilerle bağı: Küresel sorunlar çerçevesinde bir değerlendirme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (2), 603-622. DOI: 10.26468/trakyasobed.1186637

Talas, M. ve Bildirici, S. (2008). *Farklı yönleriyle küreselleşme*. Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

TDK, (2023a). *Terör*. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.

TDK, (2023b). *Savaş*. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.

Türk Dil Kurumu [TDK] (2022). *Salgın hastalık*. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.

Uçkun, C. G., Yüksel, A. ve Uçkun, S. (2020). Covid 19 sürecinde krize adaptasyon: Yönetimde çeviklik ve Türkiye uygulamaları. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(73). 4920-4928.

Üner, M. (2022). *Küresel iklim değişikliğine yönelik hukuksal düzenlemeler, karbon ticareti*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.

Ütük, Ö. (2009). *Terörizmin finansmanı ile uluslararası mücadele*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Varol, N., Selimoğlu, E., ve Gültekin, T. (2019). Anadolu’da iklime bağlı kıtlık afeti ve risk yönetimi. *Antropoloji*, 37, 81-89. DOI:10.33613/antropolojidergisi.539216

Yağcı, E. (2018). *Türkiye’de mülteci problemi ve hukuki boyutları*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bilecik.

Yıldırım, A. (2019). Türkiye’de yoksulluk ve yoksullukla mücadele. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 15-33.

Yıldız, S. (2017). The carbon tax for sustainable development. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 10(3), 367-384.

Yiğit, K. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Yiğit, K. ve Demirkaya, H. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 0(17), 24-43. DOI: 10.20860/ijoses.1091561.

Yücel, M. A. (2021). Çevresel sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi: Dinamik mekânsal panel veri yaklaşımı. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 53-90.

Zencirkıran, M. (2001). Küreselleşme: sorunlar ve çözüm önerileri. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 3 (1), 0-0. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iscguc/issue/25516/269122>.

URL 1, <https://www.ntv.com.tr/totomobilyoyota-fukusimadaki-7-3luk-deprem-sonrasi-seri-uretim-bantlarini-durdurdu,3y0LdmyT1U2MIBISjQLLPg> (Son erişim: 11.10.2022)

URL 2, <https://tr.euronews.com/2021/08/06/orman-yang-nlar-sonras-kuresel-cam-bal-uretiminin-yuzde-90-n-yapan-turkiye-de-sektor-ne-ol> (Son erişim: 14.10.2022)

URL 3, <https://www.unicef.org/turkiye/basin-bultenleri/bm-raporu-uyariyor-dunyada-her-gecen-gun-aclik-cekken-insan-sayisi-artarken-ve-kotu> (Son erişim: 16.10.2022)

URL 4, https://data.unicef.org/resources/sofi2021/?_gl=1*be3aqd*_ga*MzE0MDQ3MDk3LjE2NzAzMDk2MzQ.*_ga_ZEPV2PX419*MTY3MDMwOTYzNC4xLjEuMTY3MDMwOTcwNy4wLjAuMA (Son erişim: 10.10.2022)

URL 5, *2011 Tōhoku depremi ve tsunamisi*. https://tr.wikipedia.org/wiki/2011_Tōhoku_depremi_ve_tsunamisi (Son Erişim: 12.12.2022).

URL 6, *Çin Seli*. https://tr.wikipedia.org/wiki/1931_Çin_seli (Son Erişim: 12.12.2022).

URL 7, *Türkiye sürdürülebilir kalkınma amaçları çalışmalarımız*. <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> (Son Erişim: 01.02.2023).

URL 8, *2023 Kahramanmaraş depremleri*. https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_Kahramanmaraş_depremleri (Son erişim: 26.05.2023).

EK-1: Tematik İçerik Analizi Kapsamında İncelenen Tez Çalışmaları

K1: Kan, Ç. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel sorunlarla ilgili tutumları ve ders programlarına yönelik önerileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

K2: Palaz, T. (2017). *Sosyal bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

K3: Sakacı, T. (2007). *Üniversite öğrencilerinin küresel çevre sorunlarını öğrenme sürecinde gösterdiği davranışlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

K4: Yiğit, K. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

K5: Demir, H. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında iklim değişikliği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

K6: Durmuş, S. (2020). *8. sınıf öğrencilerinin küresel sorunlara dair sorumluluk ve duyarlılıklarının belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.

K7: Özel, S. (2021). *Turkish EFL lecturers opinions on global issues in language teaching at tertiary level*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

K8: Sert, A. E. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel sorunlara ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi ile incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.

K9: Gürbüz, G. (2022). *Öğretmen adaylarının küresel sorunlara ilişkin küresel sosyal sorumluluk düzeyleri ve görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.